

Formálni A nagy átalakulást

Michael Burawoy és Kari Polanyi Levitt beszélgetése

Karl Polanyira, azaz Polányi Károlyra a szociológia mellett számos más tudományterület is rangos szerzőként tekint. *A nagy átalakulás* című, a szociológia szinte minden részterületét érintő könyve klasszikussá vált. Befolyása messze túlmutat a szociológia tudományán; hatott a közgazdaságtanra, a politikatudományra, a földrajztudományra és az antropológiára egyaránt. A piacgazdasággal szemben megfogalmazott abbéli kritikáját, hogy az lebontja a társadalom szövetét, az elmúlt több mint négy évtized neoliberais elmélete és gyakorlata alatt egyre nagyobb érdeklődés övezte. A könyv egyszerre vizsgálja a kommodifikáció, az „áruvá válás” okait és következményeit, és vázolja fel az ellene szerveződő mozgalmak történetét – ezek a mozgalmak hívták életre a fasizmust és a sztálinizmust éppúgy, mint a szociáldemokráciát. Aktualitása a mai globális világ számára nyilvánvaló.

Polányi Károly 1886-ban született és 1964-ben halt meg. Ebben az interjúban lánya, Kari Polanyi Levitt vall édesapja életéről, és azokról a hatásokról, amik *A nagy átalakulás* megírásához vezettek. Beszél apja különleges kapcsolatáról anyjával, Duczyńska Ilonával, aki maga is élete végéig politikai aktivista volt. Kari Polanyi Levitt négy korszakot különböztet meg édesapja életében: a magyar, az osztrák, az angol, majd az észak-amerikai periódust. Dr. Levitt maga is közgazdász, Montrealban él. Számos publikáció szerzője, köztük a *From the Great Transformation to the Great Financialization* („A nagy átalakulástól a pénzpiacok előretöréséig”, 2013) című, és az édesapja írásait összegyűjtő *The Life and Work of Karl Polanyi* („Polányi Károly élete és munkássága”, 1990) című kötetnek. Az itt olvasható interjú Kari Polanyi Levitt és Michael Burawoy beszélgetésének rövidített változata, ami a Brigitte Aulenbacher által szervezett egyik Polányi-konferencián hangzott el a linzi Johannes Kepler Egyetemen, 2017. január 10–13-án.

Michael Burawoy

Kezdjük az elején. Általában magyarként gondolunk Polányi Károlyra, de valójában Bécsben született, ugye?

Karl Polanyi Levitt

Igen, pontosan. Érdekes, édesapám és én is Bécsben születünk, édesanyám pedig egy kis faluban, nem messze Bécstől. A város az értelmiségi élet hatalmas központja volt, az Osztrák–Magyar Monarchia nagy metropolisza.

A család, vagyis Polányi Károly apja és anyja Bécsben kezdték közös életüket. Édesanyját, Cecilia Wohlt az apja az akkoriban Oroszországhoz tartozó Vilnából küldte szakmát tanulni Bécsbe. Képzettségének köszönhetően oroszul és németül is beszélt. Bécsben találkozott Károly későbbi édesapjával, egy fiatal magyar zsidó mérnökkel, Pollacsek Mihállyal. Ő németül és magyarul beszélt. A család tehát német-ajkúnak indult. Nemrégiben derült ki számomra a levelezéséből, hogy édesapám csak akkor tanult meg magyarul, amikor elkezdte a gimnáziumot Budapesten.

Édesapám életének igen fontos magyar periódusát orosz hatások is alakították. Politikai értelemben ez az orosz szocialisták közvetítésével ért el hozzá, akik nagyon különböztek az akkori szociáldemokratáktól. Ez a fajta szocializmus inkább a vidékre, a parasztságra koncentrált, és anarchista elemei voltak. A kommunák természetesen részét képezték ennek a politikai formációnak. Azt kell mondanom, az orosz befolyást kiegyensúlyozta a nagyapám, aki viszont angolbarát volt. Ha létezett két kulcsfontosságú irodalmi figura apám életében, az egyfelől Shakespeare volt – összegyűjtött írásait még a háborúba is magával vitte –, másfelől az orosz írók közül Dosztojevszkij.

Michael Burawoy

Befolyásolták az emigráns orosz forradalmárok, köztük Klacsko.

Karl Polanyi Levitt

Igen, Samuel Klacsko egészen különleges ember volt. Bécsben lakott, ő volt a nem hivatalos összekötő, aki kapcsolatot teremtett az orosz forradalmárok és a nemzetközi, illetve európai forradalmárok

között. Vilnai zsidó családból származott, és fiatalágát Kansasben, egy orosz kommunában töltötte. A kommuna nem volt hosszú életű; végül feloszlott. Azt beszélik, Klacsko egyszer háromezer marháat hajtott Chicagóba, majd New Yorkban a nőiruha-készítőket tömörítő nemzetközi szakszervezetnél (*International Ladies Garment Workers Union*) tette tiszteletét. A kansasi kommunát egyébként Nykolaj Csajkovszkijról nevezték el.

Amikor Klacsko Bécsbe költözött, közeli barátságot alakított ki a Pollacsek családdal, és segítette a Bécsbe látogató oroszoknak, akik marxista irodalmat jöttek venni, vagy bármi más ügyet kellett intézniük. Apám elmesélte – és ezt sosem felejtettem el –, milyen mély benyomást tettek rá ezek az emberek, mint ahogy az unokatestvérére, Szabó Ervinre is, aki a magyar értelmiségi élet fontos szereplője, afféle anarchista szocialista volt. Néhányuknak még cipője sem volt, újságpapírt kötöztek a lábukra. Apámat lenyűgözte ezeknek az embereknek a hősiessége és bátorsága. Mindent összevetve, édesapám egyfajta ... majdnem azt mondtam, romantikus, de mindenképpen hatalmas tisztelettel viseltetett ezek iránt a forradalmárok iránt, és főként Bakunyin iránt, aki szerintem a legnagyobb volt közöttük: az ember, akit Európa egyetlen börtöne sem tudott fogva tartani.

Michael Burawoy

A szociális forradalommal való szimpátiája élete végéig megmaradt, ami részben megmagyarázza a bolsevikokhoz fűződő ambivalens viszonyát.

Karl Polanyi Levitt

Igen, élete végéig tartott ez a rokonszenv. Ez volt az oka az oroszországi szociáldemokratákkal szembeni ellenérzéseinek, akikhez a későbbi többségi bolsevik frakció is tartozott.

Michael Burawoy

Édesapja már diákkorában is politikailag aktív volt?

Karl Polanyi Levitt

Igen, ő volt az alapító elnöke a *Galilei Kör* néven ismert diákmozgalomnak, akik a *Szabad Gondolat* c. folyóiratot kiadták. Szemben álltak

a birodalommal, az arisztokráciával, az egyházzal, az Osztrák–Magyar Monarchiával. Nem volt szocialista mozgalom, bár több résztvevője szocialistának vallotta magát. Sok fiatal tagjuk volt a gimnáziumi és egyetemi diákság körében. Valahol azt olvastam, közel kétezer órát töltöttek írás és olvasás oktatásával. Fő tevékenységük az oktatás volt.

Michael Burawoy

Aztán jött az I. világháború.

Karl Polanyi Levitt

Apám lovassági tisztként szolgált az orosz fronton. Borzalmas helyzet volt, ugyanolyan borzalmas volt az osztrák–magyaroknak, mint az oroszoknak. Tífuszt kapott, ami egy rettenetes betegség. Végül, ahogy ő maga mesélte, amikor a lova elesett és az állat rázuhant, azt hitte, meg fog halni. Egy katonai kórházban tért magához Budapesten.

Michael Burawoy

És a háború végén jött a magyar forradalom.

Karl Polanyi Levitt

Az 1918-as magyar forradalom véget vetett a háborúnak, és az év őszén, Károlyi gróf elnökletével, kikiáltotta az első köztársaságot. Ezért hívják általában őszirózsás forradalomnak. Ezt követte a Tanácsköztársaság rövid időszaka; ez 1919 augusztusában az ellenforradalom győzelmével zárult, így számos magyar értelmiségi, aktivista, kommunista, szocialista és liberális menekült Bécsbe. Köztük apám is.

Michael Burawoy

Apja a forradalom vége előtt elhagyta Magyarországot?

Karl Polanyi Levitt

Igen, még a vége előtt távozott.

Michael Burawoy

Ő hogyan látta a magyar forradalmat?

Karl Polanyi Levitt

Ambivalens érzései voltak, mint sokaknak. Azt hiszem, eleinte örömmel fogadták a tanácsok megalakulását országszerte. Ám amikor elkezdték tömegesen államosítani a vállalatokat, illetve úgyszólván mindent, azt hiszem, apám úgy vélte, ennek nem lesz jó vége. És valóban nem is lett.

Michael Burawoy

A Kommunisták Magyarországi Pártjának vezetői Budapestről Bécsbe menekültek?

Karl Polanyi Levitt

Igen. A Kommunisták Magyarországi Pártjának két vezetője volt száműzetésben, Kun Béla és Lukács György. Volt egyfajta rivalizálás kettejük között. Van egy érdekes történet, aminek az édesanyám is részese volt. Ő az 1919-es évet Moszkvában töltötte, ahol – nyelvtudásának és képzettségének köszönhetően – Karl Radek irodájában dolgozott, és a Kommunista Internacionálé 2. kongresszusának * találkozóit szervezte. Amikor visszatért Bécsbe, kapott némi anyagi támogatást, hogy adja át az elűzött magyar kommunistáknak. Ez egy gyémánt volt, egy tubus fogkrémbe rejtve. Az az érdekes, hogy az utasítás szerint Lukácsnak kellett odaadnia, talán mivel ő egy bankár fia volt, és megbízhatóbbnak tartották, mint Kun Bélát.

Michael Burawoy

Ekkor az ön szülei még nem ismerték egymást. Bécsben találkoznak majd 1920-ban.

* Az eredeti szövegben tévesen: Second Communist International (Második Kommunista Internacionálé).

Karl Polanyi Levitt

Sorsszerű találkozás volt, egy villában, amit egy bécsi jóakarójuk bocsátott a magyar kommunisták és baloldali emigránsok rendelkezésére. Anyám volt az ottani fiatal emberek kedvence, senki sem gondolta volna, hogy egy magánál tíz évvel idősebb férfihoz fog vonzódni, akinek, úgy tűnt, vége az életének – depressziós volt, és jegyzeteket firkált a sarokban ...

Michael Burawoy

Ők ketten nagyon eltérő karakterek voltak. Az egyikük inkább aktivista, a másik inkább értelmiségi; az egyik a frontvonalban van, a másik a dolgozószobában.

Karl Polanyi Levitt

Igen és nem. Tudja, édesapám mindig részese volt annak, ami körülötte történt, akárhol élt is. Cikkeket írt a nagyközönségnek, bárkinek, aki hajlandó volt elolvasni a mondanivalóját, és bárhol publikált, ahol az adott dolgot ki lehetett adni. Magyarországon ez így működött. Bécsben is így működött. Angliában is. Valójában nagyon lekötötte a jelen. Értelmiségi volt, igen. De nem olyan értelmiségi, akinek van egy fixa ideája, egyfajta rögeszméje, amit dédelget, és aki bárhova is megy, ugyanazt az elképzelést viszi magával. Nem, egyáltalán nem.

Édesanyám nagyon aktívan vett részt a magyar forradalomban, különleges fiatal nőként; bizonyos értelemben semmi, amit ezután tett, nem volt ehhez mérhető. Őbenne volt valami szomorúság. Tudja, ha már nagyon fiatalon eléri az ember, amire a sors szánta – ami az ő esetében az volt, hogy fontos szerephez jusson a történelemben, illetve a kommunista-szocialista mozgalomban –, akkor a későbbi éveiben bármit tesz, semmi sem mérhető igazán ahhoz.

Michael Burawoy

Tehát mindkettejüknek voltak szomorú tapasztalataik. Aztán 1923-ban különleges dolog történt: Ön megszületett, a szülei pedig megfiatalodtak.

Karl Polanyi Levitt

Igen, édesapám bevallása szerint, a születésem sokat segített neki, hogy kilábaljon a depresszióból; ez persze szubjektív, mint minden ilyesmi. Mindazonáltal sokat írt erről. Úgy érezte, az ő generációja felelős a szörnyűségekért, amik történtek, a rettenetes, értelmetlen, ostoba háborúért. Sokat írt az I. világháborúról, hogy valójában nem változott alatta semmi. Sosem volt egészen világos, legalábbis őszintén, hogy miért is folyt a harc. Az egész csak egy borzasztó mézszárlás volt, emberi katasztrófa. És úgy érezte, az ő generációja a felelős. Ez a fajta felelősségérzet, a társadalmi felelősség a világ, az ország állapotáért – nem tudom, hogy ez ennek a generációnak a sajátja volt-e, és hogy ez az érzés elmúlt-e. Vannak még olyan emberek, köztük értelmiségiek, akik felelősségérzettel viseltetnek társadalmunk iránt, abban a formában, ahogyan ő és sokan az ő generációjából tették?

Michael Burawoy

Nagyon különleges generáció volt, több okból. Az egyik ok a „vörös Bécs”: Bécs szocialista átalakulása 1918 és 1933 között, azokban az években, amiket az édesapja ott töltött.

Karl Polanyi Levitt

Igen, a „vörös Bécs” a történelem különleges epizódja volt, a községi szocializmus figyelemre méltó kísérlete. A munkások ekkor valóban, társadalmi értelemben is előnyökhöz jutottak: a szolgáltatások, az ekkor felépülő remek kollektív szállások tekintetében, aminek persze a Karl-Marx-Hof volt a legkiemelkedőbb példája. De nem csak erről van szó. A légkör és a műveltség egészen szokatlan volt, és ezt jelzi az a tény is, hogy Polányi Károly, akinek nem volt magas társadalmi státusza és nem állt egyetlen egyetem alkalmazásában sem, nyilvános előadásokat tarthatott a szocializmusról és egyéb témákról. Megkérdőjelezte Ludwig van Mises piacorientált szemléletét egy elismert pénzügyi folyóiratban. Mises választ közölt, és apám felelt rá. Komoly szellemi élet folyt az egyetemek falain kívül, a közösségekben.

Michael Burawoy

Ön mire emlékszik ebből az időszakból?

Karl Polanyi Levitt

Egyetlen gyermek voltam. Jól emlékszem azokra csodálatos nyári táborokra, amiket a leggyönyörűbb Salzburg környéki tavaknál szervezett a szocialista mozgalom. Az emberek a világ minden tájáról jöttek megnézi a „vörös Bécset”, a modern urbanizmus legpozitívabb példáját. Bár a szüleim nem kedvelték a szociáldemokráciát, később mindketten úgy érezték, hogy a vörös Bécsben töltött évek egészen különlegesek és rendkívüliek voltak. Ez volt az egyetlen eset, amivel kapcsolatban édesanyámat pozitívan hallottam megnyilvánulni a szociáldemokratakról. Ami azt illeti, apám sem volt oda értük.

Michael Burawoy

1922-ben az ön édesapja megírta híres cikkét a szocialista tervgazdaságról, ami egy másfajta szocialista vízió – a céhszocializmus – ünneplése, és amire szintén nagy hatással volt a bécsi községi szocializmus.

Karl Polanyi Levitt

Nézze, akkoriban a világ egyetlen országának sem volt szocialista gazdasága, igaz? Oroszország éppen kilábalt egy brutális polgárháborúból. Tehát elméleti, értelmiségi vita folyt arról, meg lehet-e szervezni a szocialista nemzetgazdaságot. A vitát Mises kezdte el; ő jelentette ki egy cikkében, hogy ez lehetetlen, mivel a piacok árszabályozó szerepe nélkül nincs racionális módja a források elosztásának. Biztos vagyok benne, hogy akik közgazdaságtant tanulnak, ismerik ezt az érvelést. Polányi ezt megkérdőjelezte a szövetkezeti szocializmus modelljével, ami részben Otto Bauer, részben G. D. H. Cole elképzeléseire épült.

Michael Burawoy

Mi volt az édesapja álláspontja az orosz forradalommal kapcsolatban 1917-ben, amikor Bécsben élt?

Karl Polanyi Levitt

Először is, az 1917-es orosz forradalom – a februári forradalom – véget vetett a háborúnak. Ő ezt csodálatosnak tartotta, hiszen – mint szinte mindenki Magyarországon – nagyon várta a hadakozás végét. A háború rendkívül népszerűtlen volt. Amikor véget ért, az orosz forradalmat először örömmel fogadták, azt hiszem.

Michael Burawoy

És mi a helyzet az októberi forradalommal?

Karl Polanyi Levitt

Polányi szerint mind a februári, mind az októberi forradalom polgári forradalom volt. Ez volt az utolsó hullám, ami a francia forradalom nyomdokain végigsöpört Európán – és végül elért a legelmaradottabb európai országba, Oroszországba. Ő ezt így fogalmazta meg.

Michael Burawoy

A valódi forradalom tehát később jön, a kollektivizálással és az ötéves tervekkel?

Karl Polanyi Levitt

Igen. Azt hiszem, azt válaszolta volna, hogy a szocializmus csak az ötéves tervvel indult, 1928 vagy 1929 után. Azelőtt Oroszország alapvetően agrárország volt, túlnyomórészt paraszti lakossággal. Polányi írt egy érdekes cikket Benningtonban, 1940-ben, ami csak mostanában került elő. Ebben Oroszország belső dilemmájáról ír. Egyszerűen mondva: a munkásosztály, ami a Kommunista Párt bázisa lett, ellenőrizte a városokat és függött a parasztságtól, akik viszont vidéken az élelmiszerellátást kontrollálták. Emellett volt egy külső dilemma is: az orosz parasztok nem exportálhatták a gabonájukat, mert a nemzetközi piac összeomlott az 1929-es gazdasági világválság idején, márpedig a gabona volt Oroszország fő exportterméke. Ez hozzájárult ahhoz a döntéshez, hogy felgyorsítsák az iparosítást Európa legelmaradottabb országában, és hogy ezt szocialista államosító projektumként hajtsák végre – nemcsak az ipar, de a mezőgazdaság tekintetében is.

Michael Burawoy

Ez már önmagában paradox, nem? Eddig azt láttuk, hogy Polányi a szociális forradalmárokat és a részvételi demokrácia elvét ünnepelte, most viszont úgy tűnik, a sztálinizmust üdvözli.

Karl Polanyi Levitt

Igen. Ahogy ezt már sokan megfogalmazták édesapámmal kapcsolatban, mindezt a maga kontextusában kell vizsgálni. Éppen az az érdekes az ő gondolkodásmódjában – és ugyanakkor ez teszi ellentmondásossá is –, hogy nem egyetlen eszmét vesz alapul. Helyzetekből, és az ezek által teremtett lehetőségekből indul ki.

Ez az első ellentét: valóság és szabadság – mi a valós helyzet, és mik Oroszország lehetőségei abban az időben? Adott egy forradalom, amit egy proletár párt vezet. Adott a parasztság, ami nem akarja az államosítást – ők szerették volna birtokolni a földet, és az övék is lett. Nagy befolyásra tettek szert, hiszen ellenőrzésük alatt tartották az élelmiszerellátást. Adott volt a nemzetközi helyzet is. Nem sokkal később, az 1930-as években megjelent a fasizmus. Csak Angliában vált édesapám a Szovjetunió komoly támogatójává, ez pedig a német expanzióval és a nácizmussal való közelgő összecsapás kontextusában történt.

Michael Burawoy

Édesapja elhagyta Bécsset 1933-ban.

Karl Polanyi Levitt

Igen, a fasizmus térnyerése miatt távozott Bécsből. A híres közgazdaságtani folyóirat, a *Der Österreichische Volkswirt* szerkesztőségében – ahol apám vezető szerkesztőként dolgozott – az a döntés született, hogy Angliába kellene mennie, mert a politikai helyzet ingoványos volt. Tökéletesen beszélt angolul. Voltak kapcsolatai. Így hát 1933-ban Angliába költözött, bár később is írt cikkeket a folyóiratba, amíg az 1938-ban meg nem szűnt.

Nem együtt költöztünk ki. Apám 1933-ban elment. 1934-ben engem is Angliába küldtek, és közeli barátainknál, Donald és Irene Grantnél laktam, akiket jól ismertem még Bécsből. Ők keresztény-

szocialisták voltak; a *Brit Keresztény Diákmozgalomban* (*Student Christian Movement of Britain*) dolgoztak, és segélyeket osztottak a háború után elszegényedett osztrákoknak; így találkoztunk velük. Náluk laktam. Anyám 1936-ban, két évvel később jött utánunk.

Michael Burawoy

Térjünk vissza az édesapjához, aki most Angliában élt. Itt mivel foglalkozott?

Karl Polanyi Levitt

Amikor 1933-ban megérkezett, nem volt fix munkája. Betty és John MacMurray, illetve a Grant család támogatta, akik a keresztény baloldal tagjai voltak, keresztény szocialisták. A köreikben voltak kommunisták és vallási vezetők is, főleg protestánsok.

Apám írt egy tanulmányt a fasizmus lényegéről, amelyben kifejtette, hogy a fasizmus szembemegy a keresztény értékekkel. Ez a részben általa is szerkesztett *Christianity and the Social Revolution* (A kereszténység és a szociális forradalom) c. kötetben jelent meg. Apám tanulókört is vezetett keresztény angol barátai részvételével, Marx korai írásainak két kötetéről, *A német ideológiáról* és a híres párizsi kéziratokról, amiket nem sokkal korábban, 1932-ben adtak ki. Felolvasott nekik ezekből a művekből, és olvasás közben fordította angolra. Nagyon érdekelték ezek az írások. Emlékszem, mennyire egyetértett a bennük foglaltakkal. Marx korai írásait Marx és Polányi közös kiindulópontjának nevezném.

Michael Burawoy

Ezt ő is leírja *A nagy átalakulásban*. Mit tanított? Hogyan befolyásolta gondolkodását Anglia?

Karl Polanyi Levitt

Csak 1937-ben sikerült állást kapnia a *Munkásokat Oktató Szövetség*nél (*Workers Education Association, WEA*), egy igen kiterjedt és nagymúltú mozgalomnál. Angliában ez a *Ruskin Egyetem*hez kötődött, és lehetővé tette az egyetemi tanulmányoktól elzárt munkásosztálybelieknek, hogy továbbtanuljanak.

Apámnak lehetősége adódott, hogy angol vidéki városokban tanítson, Kent és Sussex megyében. Közelebbi kapcsolatba került a munkásosztálybeli családokkal. Megdöbbentették az életkörülmények, és – legyünk őszinték – a kulturáltság szintje is, amivel találkozott. A bécsi munkásosztályhoz képest jóval szerényebb műveltségi fokon álltak, bár pénzügyi szempontból Ausztria szegényebb volt, mint Nagy-Britannia.

Angol társadalom- és gazdaságtörténet tanításával bízták meg, amiről ő maga sem tudott sokat, így ez az autodidakta tanulás korszaka volt számára. Ha felüti *A nagy átalakulás* végét, láthatja, milyen hatalmas szakterületeket fogtak át a tanulmányai. Nagyon hasonló Marx *Grundrisséjéhez*, ami különös mód hasonló szerzőknek – Ricardónak, Malthusnak és másoknak – a korai ipari forradalomról szóló munkáin alapul.

Anyám azt írta – ez a *The Livelihood of Man* (Az ember megélhetése) című, posztumusz kiadott kötet előszavában szerepel –, hogy apám Angliában kezdett el egyfajta szent gyűlöletet érezni a piaci társadalom iránt, ami megfosztotta az embereket az emberségüktől. Ő így fogalmazta meg. Apám természetesen felfedezte az osztályok rendszerét Angliában. Ez különféle beszédmódként jelent meg. Az indiai kasztrendszerhez és az amerikai faji elkülönítéshez hasonlóan írta le ezt az osztályrendszert.

Michael Burawoy

1940-ben Polányit meghívják az amerikai *Bennington College*-ba előadásokat tartani.

Karl Polanyi Levitt

Igen, kétéves ösztöndíjat kapott Benningtonban a *Rockefeller Alapítványtól* *A nagy átalakulás* megírására. A Bennington rektora komolyan támogatta, de a Rockefeller Alapítvány felé kellett beszámolnia. Bármit is írt, nem tetszett nekik. Komoly kétségeik voltak afelől, hogy alkalmas-e édesapám az egyetemi munkára.

Azt írták, apámat jobban érdekelte – és figyelje, hogyan sajnálták le! – a „magyar jogrend, az egyetemi oktatás és a filozófia.” Azzal a kijelentéssel, hogy őt jobban érdekli a filozófia, egyszerűen leértékelték. Ennek ellenére meghosszabbították az ösztöndíját. Két év után – már 1943-ban – apám nagyon szeretett volna visszatérni Angliába, nem

akart az Egyesült Államokban maradni. Szeretett volna részt venni Anglia háború utáni újjáépítésében. Ekkorra a sztálingrádi ütközet már megfordította a háború kimenetelét; egyértelmű volt, hogy a szövetségesek győzni fognak. Így *A nagy átalakulás* két utolsó előtti fejezete befejezetlen maradt. Ha jobban megnézi ezeket a szövegeket, látszik, hogy befejezetlenek; nem a záró fejezet, hanem az előtte lévő kettő. Ha ott maradt volna befejezni a művét, akkor a tervezett könyv vázlatában szereplő *Common Man's Masterplan* (A kisember mesterterve) lett volna ennek a két fejezetnek a témája, vagy valami hasonló. Otthagyta a kollégáinál. Rengeteg vita és veszekedés volt emiatt a két utolsó előtti fejezet miatt.

Michael Burawoy

Végül mégis visszatért az Egyesült Államokba, hogy a *Columbia Egyetemen* tanítson. Édesanyja azonban nem utazhatott be az USA-ba, így végül Kanadában telepedtek le.

Karl Polanyi Levitt

A másik opció az volt, hogy Angliában maradnak, ahol apám tovább dolgozhatott volna a WEA-nak. De egyértelmű volt, hogy van mit mondania; írnia kellett. Dolga volt. Angliában pedig egyetlen egyetemen sem kapott volna állást. Ez nem volt kérdés. Aztán 1947-ben jött ez az ajánlat a Columbiáról, *A nagy átalakulás* miatt. A könyv előszavát a Columbián tanító Robert MacIver írta; az egyetem közgazdasági tanszéke híres volt intézményi szemléletéről, ami bizonyos értelemben egybevágott Polányi megközelítésével.

Londonban közölték Ilonával, hogy nem léphet be az Egyesült Államok területére. Ez nagy problémát jelentett, s édesapámat nagyon felzaklatta. Szerette volna, ha anyám valahogy eléri az amerikaiaknál, hogy változtassanak a döntésükön, de anyám azt mondta, ez lehetetlen. Egyszerűen nem lehetséges.

Így apám arra gondolt, esetleg otthonra lelhetnek Kanadában, és végül anyámat is meggyőzte, hogy ez a járható út. Anyám csodálatos otthont teremtett nekünk Toronto külvárosában, vidéki közegben, egy pici házban. 1950-ben költöztünk oda. Apám ingázott, akár egy diák, New Yorkba. A karácsonyt, a húsvétot és a nyári szüneteket velünk töltötte.

Amikor végül 1953-ban nyugdíjba vonult, több időt töltött Kana-
dában. A diákjai gyakran jöttek hozzá látogatóba, de sokan mások is.

Michael Burawoy

A kutatása ezután más irányba fordult; jobban kezdték érdekelni az
antropológiai tanulmányok. Ám attól tartok, ez már egy másik interjú
témája lesz. Nagyon köszönöm ezt a különleges beszélgetést Polányi
életéről. Ön hosszasan tanulmányozta *A nagy átalakulás* rendkívüli
előtörténetét; azt hiszem, ezek után jobban érthető, hogy ez a mű a
XX. század legkülönbözőbb történelmi tapasztalatainak eredménye-
képpen született, és hogy miért annyira jelentős ma is.

(Fordította: Lyublyanovics Kyra)

Eredeti megjelenés: *Global Dialogue* 7 (4), 2017 december, 5–10.